

Velfærd. Kreativitet og mangfoldighed er uforeneligt med ideen om et nul- eller lavvækstsamfund.

DERFOR VÆKST

af Mogens Lilleør, 1991

ALDRIG har vi vidst så meget om miljøproblemer, om deres årsager og virkninger, som vi ved i dag. Og aldrig har indsatsen for at rette op på disse problemer været større end den er nu. Men alligevel syner miljøproblemerne større og mere uoverkommelige end nogensinde. Og at det er alvor lades ingen i tvivl om, katastroferne taler deres utvetydige sprog.

Men ofte skydes der med urette på væksten som det store grimme dyr, den hæmningsløse vækst, som årsag til civilisationens angiveligt nært forestående sammenbrud. Og der kræves strategier for samfundsudviklingen, som bygger på lavere vækstrater eller allerhelst slet ingen vækst overhovedet. Spørgsmålet er imidlertid om vækst entydigt er et onde, og om vækst overhovedet er noget, vi kan undvære? Eller sagt på anden måde: Er nul- eller lavvækst et gode, er det noget at stræbe efter eller er det ikke snarere noget man bør undgå?

Hvis man betragter et samfund baseret på vækst, f.eks. det danske (gennemsnitlig årlig realvækst 1965-80: 2,9%, 1980-87: 2,5%, kilde: World Development Report, 1989), så er der én ting, der springer i øjnene, og det er variation. De store forskelle mht. befolkningens behov og præferencer. Især fordi befolkningens smag og behag har været forskellig, har samfundet kunnet udvikle sig til det forholdsvist rige samfund det er. Dette skyldes, at primusmotor i ethvert vækstsamfund er byttehandel, dvs. udveksling af varer og tjenesteydelser, og byttehandel øges relativt til forskelle i befolkningens behov og præferencer. Jo større forskelle, jo større byttehandel, jo større vækst. Så enkelt kan det udtrykkes. De mange forskellige behov skaber nicher for produktion, jo mere forskelligartede behov, jo flere produktionsnicher, jo mere blomstrer samfundet.

Men hvordan ser nul- og lavvækstsamfundet ud sammenlignet hermed? Ja, eftersom mangfoldighed og variation alt andet lige fører til øget vækst, så er det på forhånd udelukket at disse træk dominerer. Forholdet er snarere det omvendte, at jo lavere vækst et samfund opviser, jo mere ensartet og uniform er befolkningen. Nul- og lavvækstsamfundet må være et samfund af få forskelle og dermed ringe produktion og kreativitet. Der er ikke behov for at finde på, for der er ikke behov at dække. (Og det er uanset om uniformiteten er påtvunget befolkningen gennem det økonomiske og politiske system eller om den er en mere naturligt udviklet ensartethed.)

KAN MAN ønske sig et sådant samfund? Hvis kreativ udfoldelse er et positivt ideal, som bør gælde for alle, så må nul- og lavvækstsamfundet forekomme at være et onde, et stadium i samfundsudviklingen, som helst skulle være et overstået kapitel. Det er én ting, hvis samfundet gik i stå, mistede pusten så at sige af sig selv, og midlertidigt havde karakter af et nul- eller lavvækstsamfund. Da ville den lave vækst være et onde, som måtte tages til efterretning og siden forsøgt bekæmpet. Den historiske udvikling er netop præget af vækstfaser afbrudt af perioder med stagnation eller egentlig tilbagegang. En anden ting ville være, hvis en gruppe med udgangspunkt i det nuværende samfund ville realisere deres idyl af et nul- eller lavvækstsamfund. Ønskede man sig et sådant samfund som et blivende og stabilt fænomen, måtte man eliminere alle afvigelser, som kunne føre til uønsket vækst. Derfor måtte man begrænse befolkningens kreativitet. Man måtte få befolkningen til at følge samme mål, og man måtte holde dem fast på disse mål. Nul- og lavvækstprofeten ender derfor let som socialisten i en fælde, som ikke lader mange muligheder åbne:

På trods af sine bestræbelser på at organisere samfundet så effektivt og ikke mindst retfærdigt som muligt kastes socialisten ud i stort ressourcespild og krænkelse af de elementære borger- og menneskerettigheder. Jo mere han centraliserer for at effektivisere, jo mere usmidig og træg bliver resourceudnyttelsen. Socialisten tvinges derfor til at anvende tvang, hvis han vil opnå resultater. For at nå sit mål, mere effektiv og retfærdig udnyttelse af samfundets ressourcer, skaber socialisten derfor reelt det modsatte. Socialistens problem er til dels, at han ønsker sig et samfund, som ikke eksisterer, og som på væsentlige områder er uforeneligt med den befolkning, som befolker det bestående samfund, hvorfor den på laves om.

Nul- og lavvækstprofeten står i en lignende situation. Han ønsker sig et samfund, som ikke eksisterer, og som ikke eksisterer, fordi der ikke findes en befolkning af den type, som svarer til ønskesamfundet. Det nuværende samfund er væsentligt udtryk for de individuelle behov og præferencer, som befolkningen nu engang har, samt det aktivitetsniveau og den kreativitet de afstedkommer. Hvis væksten skal ned, må befolkningen yde mindre. Man må reducere kreativiteten, ensrette og begrænse behovene. Man må lave befolkningen om.

Dette er ikke nogen farbar vej til et bedre samfund. Jo mere forskellige menneskers behov er, jo større fordele har alle. Derfor er vækst en betingelse for velfærd. Men dermed være ikke sagt, at den eneste målestok på velfærd er tallenes eller pengenes målestok. Som det f.eks. er udtrykt i ideen om det 'etiske regnskab', drejer det sig om at finde målestokke, som kan supplere og ikke erstatte det traditionelle velfærdsmål. Jeg kan ikke sige ret meget om, hvori et sådan velfærds-supplement kunne bestå, andet end at det næppe kan tænkes at udelukke kreativitet og mangfoldighed. Hvis altså et bredere velfærdsmål end bruttonatio-

nalproduktet indbefatter kreativitet og mangfoldighed, synes det at være uforeneligt med ideen om et nul- eller lavvækstsamfund. Denne indsigt burde give nogen noget at tænke over.